DISPUTATIO MEDICA INAUGURALIS
DE

MORBIS A FASCINO.

Hanc,
DIVINA FORTUNANTE GRATIA,
jussu & authoritate
Illustris ac gratiosissimi Collegii medici
IN ALMA HAC SALANA,
PATRONO ET MODERATORE
VIRO
Nobilissimo, Excellentissimo atque Experientissimo
GEORGIO WOLFF-GANGO WEDELIO,
Med. Doct. ac Theoret. Prof. Publ. Archiatro Saxonico, S.R.I. Naturæ Curiosorum Adjuncto,
Præceptore ac Promotore suo omni cultus genere ad urnam colendo,
PRO LICENTIA
SUMMOS IN ARTE MEDICA HONORES, INSIGNIA AC PRIVILEGIA DOCTORALIA,
MORE MAIORUM SOLENNI AC LEGITIMO, CAPESSENDI,
publicæ placidæq; Philiatrorum disquisitioni exponit
FRIDERICUS Käseberg /
Burgtorpio-Cellensis,
Ad d. VI. Septemb. ANNI MDCLXXXII.
IN ACROATERIO MAIORI,
Horis ante & pomeridianis consuetis.

JENÆ, LITERIS KREBSIANIS.

PROOEMIUM.

Ulgata eſt Parœmia: Homo homini Deus, homo homini Diabolus. ζῶον πολιτικὸν, animal politicum & ſociabile eſt homo, ſocietati verò nil magis velificatur ac concordia, quando alter alterum juvat, ſolatur, tolerat. Beneficiis humana vita conſiſtit & concordiâ, elogio *Senecæ*. Nullo verò magis Deum æmulamur, quàm utrisque. Beneficia collocamus in alterum conſilio & monitis; vox amici, vox Dei eſt. Præſtamus eadem re ipsâ, tùm ordinariâ conſuetudine, tùm caſibus fortuitis, ſervando hominem, velut ἀπὸ μηχανῆς, quòd ajunt, ſuccurrendo.

Ex concordiâ fluit amor, ex amore beneficia, utraque à Deo, boni omnis autore primo & unico, ut hæc quaſi catena ſit ab homine ad hominem, ab homine ad Deum tendens.

Sicuti verò homo in adjutorium mutuum generatus eſt; ita ira, odium, invidia, nocendi cupido, in exitium. Quis verò enumerare valeat mille modos nocendi, quibus homo homini fit Diabolus? Non aperto ſolùm id fit marte, ſed & furtivo ſcelere, adeò & inter cœtera mortalitatis incommoda homo ipſe eſt homini adverſus, furiis iræ, ambitionis & ſimilibus agitatus.

At at, non hoc ſolùm homo homini fit diabolus, ipſe ſuis relictus viribus, ſed &, quod turpe dictu eſt, odiorum autorem, dæmonem in conſortium non rarò adſciſcit læſio-

nis, ut jus, quod habet nullum, acquirat hoc ipso magis nocendi cupidissimus. Operæ hinc pretium facturos nos putavimus, si morbos à fascino considerationi subjiceremus. Hoc dum facimus, supremum ut annuat Numen, votorum nostrorum primum est.

CAPUT I.

Dari morbos à fascino.

ASCINI acceptio licet *latius* pateat pro quâcunque noxâ, ab altero alteri, citra læsionem violentam, inductâ, citra concursum causæ sublimioris, nobis tamen *strictiori* magis inpræsentiarum venit. Sic fascinari dicuntur vulgò vel ex invidiâ, vel ex laude, quorum illud oculis, hoc ore magis fit, beruffen vocant. De oculis res vel poetæ testimonio clara est, canentis: *nescio quis teneros oculis mihi fascinat agnos.* De ore id antidotus probat, laudationi præservandi fine addita, *quod præfiscinè dixerim*, q. d. ne noceat, unde & à Φάσκω, *dico*, derivari commodè posset fascini vox.

Neque morbos à fascino illo naturali, si quod datur, ortos tractare animus est. Si quid enim oculus invidus, si lippitudine affectus nocet, similem morbum inferendo, id, nisi per accidens aliquando contingat, ab affluxu humorum, vel effluviis vicinioribus, vel incusso terrore arcessendum potius est, cum pro diversis objectis variè moveatur Archéus, variè agitentur humores, & spiritus, nullibi quasi magis mobiles, quàm in oculis.

Inde verò ad murmura sagarum, quæ prolata effectus morbosus aliusve damnosus insequatur, videtur vox deducta, sive id simplici fiat effato, seu additis ceremoniis aliis.

Non hoc nomine veniunt quoque morbi à Dæmone ipso omnipotentis Dei nutu inflicti, neque enim Jobi status morbosus à fascino dici vel potest, vel debet, sed potius, vel Ethnico præeunte *Hippocrate* nostro, iis in casibus τὸ θεῖον veneranera-

neramur, cujus acceptionem contrà mentem autoris fruſtrà vulgò ad dæmoniacos affectus torquent.

Multò minus omnes in univerſum morbos à dæmone arceſſere licet Chriſtianis, uti *Kozack Tract: de Hæmorrhag. in dedicat.* contendit, qui omnes à dæmoniis excitari, imò entia illa, quæ nos morbos, vel morborum cauſas in nobis nominamus, reverà eſſe ſubſtantias & ſpiritus infernales, dæmonia, *ſcribit*, latius ibidem videndus.

Propriè loquendo, & uti res ipſa jubet, non faſcinat ſolus homo, ſive oculo, ore, aliisque modis, nec ſolus dæmon, morbos à faſcino inductos infert, ſed cauſæ ſociæ concurrunt quaſi, homo & dæmon.

Diabolus enim effectum aliquem p. n. rariùs præſtat immediatè, plerumque verò mediatè & quidem per ſua organa, homines ſcilicet perverſæ frontis ac animi, qui lamiæ, ſagæ, venefici, magi, malefici, incantatores aliàs audiunt; idque præſtant vi fœderis & pacti vel *expreſſi*, quo dæmoni perpetuum officium homo ſpondet, Deoque renunciat, horrendum dictu! & pacta ſacra baptiſmalia cum eodem facta reſcindit; vel taciti & *impliciti*, deliberato animo, vel inſcienter initi, aſtite nihilominus utrobique cooperatore & ſuaſore maligno ſpiritu.

Præprimis verò mulieres dæmoniacis magis expoſitæ ſunt officiis, quæ, cum propter animi impotentiam, ætate magis fotam, non ita reſiſtere reſpectu virorum inſidiis norint; facilius decipiuntur, illecebris illis magis ineſcari aptæ.

Ut ergò non omnes morbi, quod diximus, ita nec nulli ſunt à faſcino, quod itidem ſunt, qui affirmant. Ita *Scharandæus* ſibi nullo modo probari affirmat, rationibus philoſophicis ſeu naturalibus, varios morbos hominibus veneficiis immitti poſſe, *l. de rat. conſ. ſan. c. 19. p. 147.* Id verò duo invicta argumenta demonſtrant, à cauſâ & effectibus petita, tum quod dantur venefici, utroque ſexu, magis tamen ſequiori reſpectivè, qui, infenſi hominum hoſtis ſociato concurſu, tam noxas alias, quàm inter has morbos aliis, quos lædere volunt,

ſunt, inferre, quantum in ipſis eſt, ſatagunt; tum quod ſenſus ipſi veneficia talia in corporibus ſuggerunt, quæ per naturam dari in ipſis impoſſibile eſt. Hinc non alio, quàm hocce, ſenſu ſupernaturalem cauſam reliquis addidêre Medicorum filii, ut nempe exprimerent alia quoque ſphæram naturæ excedentia viſa ſymptomata, aliunde oriunda.

Negatio faſcini ſanè ſpecies atheiſmi videtur, præcipuè cum conſtet, diaboli poteſtatem, quantumvis limitatam & ſub poteſtate ſummi Dei, tantam eſſe, ut nulla ſit ſuper terram, quæ cum illâ poſſit comparari. Teſtantur id ipſum teſtimonia omni exceptione majora ex ſacris literis, *περὶ τῶν δαιμονιζομένων καὶ σεληνιαζομένων*, quantum ex permiſſu numinis ad morbos per ſe quoque inferendos valeat. Nec culpandi ſunt ICti, qui veneficas damnant ad rogum, convictas & confeſſas irrogati damni, maximè verò, abjurato Salvatore, baptiſmo novo ſuſcepto, coitu impuro admiſſo. Reverà hæc contingunt, nec ſi phantaſtica ponamus, una omnium mens & confeſſio hæc foret, contra deliriorum naturam. Utut enim *Wierus* contendat, præſtare illa omnia dæmonem ſolum, citra ullam illarum vel alterius hominis cooperationem, obſidentem lamias dementatas, melancholicas; perpetraſſe ſe fatentes, perſuaſas à dæmone, innocentiſſimas tamen, *l. de præſtig. dæmon. in præfat. & per totum*; Rectè tamen in contrarium *Helmontius* aſſerit, ſatanam per ſe inefficacem, niſi per ſui mancipii concurſum, & per ſe impoſſibilem diabolo læſionem talem, puta à faſcino inductam, eſſe, *l. recept. inject. §. 9. & 13.*

Sed videamus morbos illos, qui potiſſimum à faſcino induci obſervantur. Horum licet plura poſſint dari genera, nec unius modi obſerventur, communiores tamen quidam haberi ſolent. *Obſeſſionem* ipſam diaboli, ex juſto Dei judicio, etiam ſine faſcino dari poſſe non negamus. Obſervata tamen, vel noſtrâ memoriâ, quod pueri bini Arnſtadienſes energumeni ante aliquot annos ſatis probant, exempla ſunt, ubi id à lamiis præſtitum & effectum eſt.

Frequentiſſima eſt quoque *macies*, & atrophia à faſcino

tum

tum puerorum nonnunquam, tùm & adultorum, quando vel totum corpus, vel certæ partes mirum quantum exarent, prævia talismodi fascinatione.

Contra ea & *tumores* graviores induci visi sunt ab hâc causâ, in capite, mammis, pedibus & aliis partibus. Par ratio est *contracturarum*, quando artus perditâ articulatione mirum quantum contrahuntur vel contorquentur. *Motus* item *spasmodici* varii, mirâ & inauditâ contorsione ante, retrò, sursum, deorsum exercent alios. Sic & in aliis *deliria melancholica*, cum summâ anxietate & inquietudine, videas à fascino inducta. Nec *cœcitas* à sagis illata de nihilo est, wenn sie einem ein Auge ausschlagen / qualia exempla non rarò occurrunt. Præcipuè verò frequens hujus rei exemplum præbet *impotentia à fascino*; etiamsi ludicro sæpè viso modo inducta, facto nodo in filo vel ligulâ, clausâ serâ, inverso in thecâ suâ cultro, dum copulatio peragitur.

Ligaturæ talis exemplum insigne notavit *Nobiliss. D. Præses* de cive quodam Jenensi, qui, à tempore initi conjugii, alioquin vegetus & sanus, hâc morbi malitiâ per aliquot annos ita fuit afflictus, ut humido radicali penitus absumto & dejectis viribus pedetentim ad mortem deproperaret, & tandem naturæ debitum satis citò persolveret. Post hujus obitum cum alius multis annis post novus hospes ædes illius emtas penitus everteret & novas pararet, forte fortuna gallum gallinaceum, indusio viri demortui involutum in interstitio parietum intergerinorum absconditum invenit, cum sociis tunc temporis, testibus gravissimis & celeberrimis, *D. Martino Hartmanno*, Physico Vinariensi, & *D. Henrico Linckio*, ICto Altorfino, quæ causa eò usque specialis latuerat. *Vomitus* item & excretiones *insolitorum* huc spectant, qualia exempla non semel ad *Præsidem* sunt relata, qui meminit araneas vivas, chartas, acus, folia ribium, pennas, fila, stramina & similia rejecta.

E tumore quoque mammarum in fœminâ, nigricante illo in superficie, carbones, linteamina, ligna, capillos exempta notavit. In alio ex tumore pedis magnam quantitatem

pedi-

pediculorum exemptam obſervavit. Tacemus ſummos & incredibiles *dolores*, atrociſſimos ardores & cruciatus à faſcino quandoque inductos.

Ad veneficium hoc referendæ omninò ſunt blandæ illæ abdominis contrectationes alicujus apud *Codronchium*, quas illicò diriſſimæ lancinationes & abortus monſtroſi ſubſecutæ. Sceleton etiam quod annis tredecim in utero quædam geſtavit, attacto ſolum à veneficâ ventre.

De cultro ex hypochondrio exciſo vid. *Wierus, de præſtig. dæm. c. 4. p.385*. de clavis *Langius, l. 1. p. 38.* de aliis ſimilibus *Heerius in Obſervat. p. 117.*

Diarrhœam maleficio factam obſervavit *Mercatus Tom. 3. p. 284.* ubi præter dictas, *ait*, diarrhœæ ſortes memoriæ proditum eſt, alias ſuccreſcere poſſe, in quibus oſſicula quædam ſimilia paſſerculorum oſſibus prodeunt, quaſi laborans integrum devoraſſet paſſerculum, quæ ſanè graviſſimis excernuntur cùm doloribus. Quam etiam excretionem maleficio factam potius, quàm à naturali cauſa nonnulli ſunt arbitrati. Alia enim aſſueſcunt fluere excrementa ſimilia his, quæ in abſceſſibus externarum partium ſolent reperiri, quippe novimus excerni pilos, carbones, lapillos, ungues, teſtarum fragmenta, oleum, cænum, lutum, mellis ſpecimen aut vini fecem. Quibus excretis raro laborantes in priſtinam ſanitatem reſtituuntur, nam tabidi aut doloribus conſumti plerumque pereunt.

Bufonem ex abſceſſu notavit, ad manifeſtam licet cauſam relatum, *D. Paulus de Sorbait*, cujus verba hæc ſunt: Obſervavi vinicolam poſt ingentem ex frigidâ & cœnosâ aquâ hauſtum in bronchocelen incidiſſe, quæ plurimum excrevit, deinde ex abſceſſu facto exivit bufo vivus, quem meis ipſe oculis vidi; fortaſſe ſeminalis virtus cum aquâ ad colli membranas exſudans hujus generationis cauſa fuit. Vid. *Ann. 2. Ephemer. German. Obſerv. 103. p. 177.*

Ex abſceſſu *pilos, ungues, caſtaneas* & *animalcula viva* miraque prodiiſſe narrat *Cabrolius Obſerv. anat. 27.* Pariter in mercato-

catore castrensi abscessu femoris laborante, cum ope cauteriorum apertus esset, pus copiosum exivit, dein pili, globuli, ranulæ & pisa, quæ tamen frustra naturaliter, non magicè educta fuisse opinatur *Borell. Cent. 2. Observat. 86.*

Fascinum datum à sagâ matri & infanti comprobat *Wolfg. Gabelchov. Curat. & Observat. Cent. 1. Observ. 16. 17.* Plura exempla morborum à fascino videri possunt apud *Philip. Salmuth. Observ. medic. Cent. 3. p. m. 126. August. Thoner. Observ. med. lib. 4. p. 222. Observ. 1.* ubi casus reperitur pueri novennis maleficiati admiratione dignus. Item *Balth. Timæi Cas. medic. l. 7. Cas. 24. p. 328. & seqq.* ut plures non laudemus, largè congestos à *Sennerto l. VI. prax.*

Hoc loco & historiam à *Nobiliss. D. Schmidio, Archiatro Anhaltino* observatam, non ita pridem *Excellent. D. Præsidi* transmissam, dignam ut huc referatur censui, quæ ita sese habet: Virgo XXVI. annorum, temperamenti melancholico-cholerici, habitu corporis macilento, postquam per aliquot jam annos continuo fere capitis dolore, cardialgiâ nunquàm intermittente, (ita ut circa scrobiculum cordis internam aliquam partem avulsam esse, seriò affirmaret) artuum tremore, cordis anxietate perpetuâ laboraverat, corpore maculis fuscis interdum picto, indies magis magisque emaciato, solâ facie carnosâ & ob φλόγωσιν floridâ apparente, appetitu semper prostrato, adhibitis remediis quàmplurimis, præsertim antiscorbuticis, cordialibus, stomachicis & p. n. aliis, sine ullo levamine omnibus, vivam quandam sibi per artus hinc inde substantiam decurrere, seque fascino maleficiatam esse arguerat, duabus abhinc septimanis acutissimo ossis sterni dolore corripitur. Locum istum digitis comprimit ac statim duas acutissimas acuum cuspides ex sano & integro pectore protrudi videt, quæ remittente compressione retrocedunt. Hinc mixturam ex ~u lign. heracl. ℥ij. Ræ ♂ aper. ess. hyper. ã ℥j. constantem mane & vesperi ad 30 gtt. sumsit. Externè scrobiculo cordis emplastr. impositum sequens ex *empl. stomach.* ℥ß. *visc. coryl. musc. corall. magnet. ppt.* ã ʒij. ☍ *lign. heracl.* ʒj. *hyper.* q. s.

 Hisce

Hisce primâ vice adhibitis, sensit gravissimum quasi pondus confestim à pectore per artus cum rigore ac tremore delabi ac distribui; dictum factum molestissima cardialgia, à quâ per multos annos ne unico momento libera fuerat, remisit penitus, & quod magis mirandum, emplastrum impositum totum ad alutam usque omninò absumtum evanuit, quod tamen postea impositum intactum permansit, nec ullo modo imminutum. Continuavit horum usum per dies decem, eoque tempore sic satis benè habuit, cibos probè appetiit, levi verò diarrhœâ correpta, quæ sponte remisit, hinc insolito totius corporis, præcipuè crurum, pruritu afflicta est, crura scalpta maculas rubras exhibuerunt pulicum morsibus similes, sed paululum elevatas, ex quibus tuberculis innumera animalcula, minutissima, ruberrima per singulos cutis poros catervatim prodiêre. Exemta & carbonibus injecta leviter crepuerunt, manibus imposita in momento disparuerunt. Per microscopium duobus pedibus totidemque cornubus instructa esse constitit, & corpore turgido ac succi pleno. Jussa reliqua acrius inquiri & scalpello poris eximi, quæ tamen quantocyus singula retrocesserunt, nec frictionibus calidis, nec mellis inunctione allici potuerunt, evanescentibus simul omnibus maculis. Ægrota aliàs delicata & pudicissima, quæ manè sanissima apparebat, maximum ex horum adspectu tædium, terrorem ac mœstitiam concipit, cardialgiâ denuò immani, respiratione difficillimâ, lipothymiis creberrimis & cordis anxietate maximâ corripitur, ratione privatur, torvum videt, absurda loquitur, caput sibi amputatum esse, se in deserto vivere, turrim sibi supra pectus extructam esse, agnatos, matrem & notissimos non novit. Dato medicamento cordiali & anodyno circa medium noctis alto sepelitur somno, manè expergefacta nescit singula, benè se valere jam dicens, nisi quod ob fascini metum anxia & sollicita sit, præsertim cum meminerit, sibi ante annos octo parvum in externâ ac superiori dextri femoris parte tuberculum ortum esse, ex quo per emplastra aperto Chirurgus varia adspectu miranda exemisset v. g. naturales ungulas & pedes avium,

mate-

materiam quandam ovi columbini magnitudine, crassam, coriaceam ac nigerrimam, quam etiam nunc videndam exhibet, & alia, quæ singula fascini suspicionem penes illam maximè confirmant.

Imò & bruta & arbores, inprimis verò hominem fascino lædi certum est.

Remotius huc faciunt alia ex rebus NATURALIBUS, v. g. ÆTAS, uti infantilem, tanquam teneriorem his obnoxiam statuunt non ineptè, ob fluxam magis & minus resistentem texturam; Maximè verò DISPOSITIO corporis ad hunc vel illum morbum, unde melancholia balneum diaboli & in his casibus omninò est; Singula tamen illa concurrente dæmoniacâ operâ demum effectus morbosos, à fascino dicendos, producere norunt.

Modus quidem respectu dæmonis & læsionis ipsius latet, est enim mille artifex, præstigiator mirus, unde receptior est hypothesis, non reverà inextitisse talia v. g. rejecta vel exsecta in corpore; mera tantum, ut loquamur cum *Helmontio*, operatur ludibria & præstigias duntaxat inanes. Neque enim datur penetratio dimensionum, non potest culter insui cuti, vel clavus, non læsâ & divisâ parte eâdem. Respectu verò hominum modi applicandi fascini occurrunt non uniusmodi. *Generalis* & principalis est pactum jam laudatum initum. *Specialis* comitatus vel præcedens est superstitio & huic affinia, characteres, plantæ, ut mandragora, victorialis, aliaque in se innoxia, verba incondita & inarticulata, & hinc imprecationes quoque ipsæ, ut & vestimenta, inspirata, contactus, manûs, imposita, in limine defossa, vel in plateam effusa, ut transgredi oporteat hominem, cui nocere est intentio. Hæc enim tanquam causam occasionalem aliquando licet deprehendere.

Frequenter & per assumta id peragitur, placentas, poma, pyra, variis id testantibus exemplis. Notabile enim est non æque per venena inferri fascina, illa enim per naturam sibi relictam interficiunt, sed & hæc illa aliàs innoxia & non venenosa, hoc charactere fascini sigillata, talia evadere.

Neque verò quis putet, posse ipsam conceptam ideam in animo læsuri noxas & morbos hosce inferre. Non enim agit hæc in aliud corpus amicabili vel odioso effectu, nisi ut objectum movens humores & spiritus. Utut enim vel maximè mortem inferre oculis tentet invidus Titius Sempronio; ipse tamen sibi maximè nocet, non item alteri, unde & emblema invidiæ est ipse suum cor edens. Nec de antipathiâ id ipsum valet, multò minus id per se verba, murmura, talisman, characteres, sigilla efficere possunt, licet & è Christianis sint, qui contra religionem, & sanam rationem hæc magni æstimant, quam in rem citamus *Hiebnerum*, qui mysterium sigillorum, herbarum & lapidum inscriptum librum edidit. Est & hunc in finem MSS. laudatum *Heurnio*, quod apud *Præsidem* nostrum vidimus, & inscribitur præstigia Hermetis.

Pertinent huc & *philtra*, ardorem in venerem in animis aliorum excitantia, interdum erga personam certam, interdum indifferenter, sed venefica, quæ nempe non tam solâ mumiali confermentatione talismodi ideas inferunt, quàm magicum & superstitiosum concursum. Par ratio est oppositi huic odii & inimicitiæ, inter personas adamatas utrinq; inducti. Ad hæc maximè expetere leguntur malefici capillos vel unguium præsegmina, vel fasciam sive partem vestimenti, quod solitum sit tangere corpus maleficiandi, aut epistolam vel quid aliud de illius domo, vel corpore, quibus adhibent certas ligaturas & involuta consuunt tunicæ maleficiandi, vel abscondunt sub lecto, aut inter plumas & culcitram, super quam dormit, aut sub limine ostii vel alterius loci, super quem fœmina aut vir maleficiandus transiturus sit. Tale etiam maleficii amatorii genus fit per imagines quasdam ex terrâ vel cerâ, gemmis aut alia quavis mixturâ confectas, quas abusu nominum & operationum divinorum maledictis suis nutibus aptant. Meminit hujus *Virgilius* in pharmaceutriâ, dicens: *Limus ut hic durescit, & hæc ut cera liquescit*
Uno & eodem igni, sic nostro Daphnis amore.

Cap.

CAPUT II.

Morborum à faſcino cauſas ſecundas eſſe naturales, vel præſtigias.

AXioma notiſſimum eſt: cauſæ ſociæ ſtant pro unâ. Si ergò morbi à faſcino ſunt, non ex ipſius naturæ radice propullulantes, quacunque demum causâ obſtetricante naturali, vel neceſſitante, vel fortuitâ, ſed aliunde citrà hæc & quidem à dæmone inducti, facilè patet, primum horum movens eſſe dæmonem, non ſolum tamen, aſt præcipuum. Ipſe agit dæmon, ut loquamur cum *Scaligero ex. 349. p. 1085.* ſtultus ille ac vecors veneficus putat ſuis ſeſe verbis agere. Aſt ipſe non exors eſt culpæ, & concursûs cauſalis, licet dæmon ſit princeps autor faſcini, & deceptor & executor. Valet enim & hìc illud, quod quis per alium facit, ipſe feciſſe putatur.

Duplicis verò generis ſtatui poſſunt morbi à faſcino inducti; primò qui ordinariis aliis, etiam non ab hâc causâ inductis, viſuntur ſimiles, imò ſæpè iidem; deinde qui toto genere, ut vocant Medici, ſunt præter naturam. Utut enim & tales dentur in corpore citra faſcinum ullum, quale exemplum præbent vermes & calculi, ad nullum aliquod genus partium corporis referendi, ſed totâ ſubſtantiâ alieni, & peregrini; diſtinguuntur tamen facilè ab effectis diabolicis, quatenus hi per naturam ſibi relictam exiſtere in corpore nequeunt. Adeoque toto genere ſunt & dicuntur nobis hæc p. n. quæ nec per naturam fœtificari vel produci in corpore ullo modo poſſunt, animata & inanimata.

Non novum eſt in corpore nidulari aliquando inſecta taliſmodi, ut ranas, bufones, ſerpentes non minus ac lumbricos, ſi per potum aquæ aliuſve liquoris ſeminium illorum fuerit illatum. Quam in rem inſigne præ aliis exemplum præbuit ancilla Altenburgenſis *Ann. 1. Ephem. Germ. obſerv. 103.* ut & à *Bartholino Cent. 4. obſerv. anat. 19.* deſcripta, Eſt enim

nim insectorum horum seminium valdè materiale & diffusivum sui, corpus humanum calido & humido gaudens commune iisdem præbet hospitium gratum, ipsâque assuetudine nidus sat acceptus ipsis constituitur. Unde frustra fuerit negare, hæc talia in corpore gigni hoc modo posse. Ast si id fiat loco inconvenienti, quàm ut hospitari ibidem possint & produci seminia velut in utero quodam vel receptaculo, quod de bufonibus & aliis talismodi locis se quandoque exerentibus diximus, meritò id inter fascina habetur. Longè magis verò id de partibus vegetabilium vel arte factis, aut metallicis asserere licebit. Ea sanè rejecta per corpus aut generata in eo esse oportet, aut creata denuò, ut ex nonente fiat productio, aut jam extantia huc illuc illata, injecta, aut lusus esse dæmonis, qui concedente divino numine, impellente vel per voluntatem cooperante & concurrente malefico, gesticulationes illas efficiat. Generari eadem in corpore est impossibile, adest quippe improportio seminum, differt natura à naturâ, neque ea naturæ est inordinatio, quæ observantissima est legum, quibus se adstrinxit. Imò à solâ arte figurata vel fabrefacta inepta sunt, quàm ut eodem planè modo, quanta etiam illius sint miracula & diversimoda, unâ vice produci & producta naturæ ope excerni queant, & illa quidem, ut exempla testantur, quæ vel in corbe fascinantis gestata, vel illi aliàs placuêre, ut in corpore, cui nocere præsumebat, extarent.

Creari hæc talia posse à Dæmone, religio vetat statuere Christiana, imò sana ratio & ethnicis nota, uti nulla natio tam barbara fuit, quæ Deum negare ausit. Creare solius Dei est, qui & ipse peracto creationis universalis opere cessavit non-entia producere, perennanti productioni per seminia propria commisso ordine & negotio, (nihilominus & ipso concurrente primariò, quippe in quo vivimus, movemur, & sumus,) liberrimè adalligatus naturæ, non exclusâ divinâ, quâ pollet, omnipotentiâ etiamnum si velit creandi jam existentia vel nova, quo ipso tamen ex sapientissimo
con-

consilio abstinet. Ponamus ergò pediculos, araneas, bufones, nova vermium genera, uti sensus id demonstrant, per fascinum inducta reperta vel excreta fuisse, illa sanè de suo producere non potuit dæmon, neque credendum est, ad mali genii desiderium summum Numen eò se demittere, ut eadem creet. Absit, ut hæc cogitemus! Sed, inquis, unde ista vera animalia, ut ovum ovo similia? Quasi verò non nosset mille artifex, hæc aliunde arcessere, vel oculos ludere, quod ex historiâ Ægyptiacâ *Exod. 7.* & seqq. satis illustrari & intelligi potest.

Maximum & potissimum dubium esse potest, annon ipsissima dicta in corpus intrusa & actu præsentata statui possint, prædicentibus sæpè ægris, ut historiæ fidem faciunt, jam acum imminere, jam cultrum, aliaque, imò eximi ex divisâ prius integrâ cute chartam, linteamina, carbones. Sanè subtilissimum id fuerit artificium, nec humano ingenio assequendum, ubi quidem id reverà extat vel se offert, uti quidem negandum non est accidere. Sed ἀπάτη illa omninò, seu deceptio est. Non novit nisi decipere dæmon, qui, ut imbellem se non esse persvadeat, sed potentem & admirandum, cum reverà præstare non possit, fraude conatur, & primo intuitu tantùm non persvadere, esse hæc ipsissima illa vel ex corpore educta, quæ tamen corpus ne attigêre quidem. Patiamur id nobis persvadere, si videamus vel humanâ vafritie & celeritate gesticulatores infinita præstare, quæ inscius vel Jovem lapidem juret ita se habere, objecta non assequente sensu, sed decepto, mirâ agilitate, modisque aliis. Ast quantillum homo potest in his talibus, si cum callidissimo spiritu in comparationem veniat? Producere se fingit gesticulator non extantia, auferre prius visa, deglutire inepta, imò & carbones vivos, mirandum dictu, vel ex ore omnigenos colores vini, liquorumque aliorum velut ex siphone exstillare. Hæc toto die vel publico eveniunt in foro, & putemus, non posse similem fabulam ludere dæmonem, si quidem potestatem à Deo, &, quod jure mireris, ab homine socio acquirat, quam ex se non habet, miser spiritus.

Hæc cogitantibus ſolicitâ paulò magis inquiſitione facile eſt colligere, præſtigias eas eſſe dæmonis, tum à parte agentis ſimul vel quaſi hominis, qui putat ſuâ operâ ſolâ vel ſociâ ſaltem certò id contigiſſe, abblandiens hinc ſibi,ut fit, quod tam potentem effectum ciere noverit; tum à parte patientis potiſſimùm, & adſtantium, quibus hæc ſuggeruntur quàm maximè. Non attinet denuò latius adducere jam tacta ſuperius. Præſtigiæ ſunt, quod præſtringunt oculorum aciem, ſeu quod prætegunt, deludunt enim & quaſi tegunt oculos, ut reverà ita eſſe jures ac viſui apparet, cum tamen aliter ſe res habeat.

Quod verò alteram claſſem attinet, ſeu priorem illam, dum morbos à faſcino dicimus, neceſſum eſt, ut eosdem concipiamus ſecundum pathologiæ leges. Sunt enim itidem, ut alii morbi, vel in partibus ſimilaribus fluidis & ſpirituoſis, ſeu ſanguine & ſero, principiis vitalibus, adeoque intemperiei dictæ, quatenus peregrina miaſmata inducta proportionem & compagem illorum disjiciunt, unde febres, anxietates, aridurae, ſudores. Vel partibus infliguntur organicis quoad conformationem, ut contracturæ, contorſiones, tumores, curvitas, & ſimilia vitia in figurâ, ſitu & connexione. Vel in utrisque communi unitate apparent, ut ulcera prava & cacoëthica, & id genus alia.

Par ratio eſt ſymptomatum variorum, ut ex actionibus læſis v. g. dolores immenſi ac intolerabiles, impotentia, cœcitas ex faſcino, ut plura non laudemus. Cum ergò uniuscujuscunque effectus morboſi non ſit niſi una Causa immediata, eaque certa & determinata, inter quam & morbum nihil intercedit, ſine dubio illa etiam in morbis his à faſcino locum habebit, ita ut illa quadret & ex ſuis loculis arceſſenda ſit in quibusvis morbis vel ſymptomatibus. Neque enim opus eſt, ut in his immoremur ſpeciatim longius.

Quin imò id ipſum quoque de Causis Mediatis Proximioribus & Remotioribus, ex ordine quaſi quodam ſeſe inſequentibus, uniuscujuscunque talis morbi ex faſcino valet.

Sola

Sola differentia inter communes seu ordinarios talis modi morbos & ex fascino productos est in causâ dirigente extraneâ, maleficâ illâ sæpius & primâ nobis dictâ. Non differunt specie illi ipsi, sed concursu causæ extraordinariæ, supernaturalis sano sensu dictæ, quatenus non tam quæcunque ullo modo, uti Medicis laxiori sensu causæ morbificæ nomen venit, hunc illum morbum, sive proximius, sive remotius producere valent, hoc casu sibi relicta in corpus agunt, donec positis intervenientibus recipiendi debitis modis sistatur & se exserat in corpore morbus; sed dirigens & movens sive actuans illas aliud concurrit. Sanè dæmon callentissimus est naturæ artifex, quo nemo acutius morborum causas penetrare mortalium ausit. Facile igitur fuerit ipsi ordinarias causas citare, singulas pro suo modulo, sive, ex NATURALIBUS, ætas, habitus & textura corporis, temperamenta, dispositio consentiant; sive, ex NONNATURALIBUS, aer, cibus & potus, motus & quies, somnus & vigiliæ, excreta & retenta, animi pathemata, aliaque casu evenientia ministrent; seu ipsi jam morbi & symptomata alia ex PRÆTERNATURALIUM ordine, quibus se adsociare commodè possit.

Variant scilicet hæc omnia pro intentione malefici hominis, callidissimè se componente ad nutum genio malo, ut eò se potentiorem probet. Et sanè moderari eadem universa divinum Numen & limitare verissimum est, quod nec in omnes æquè efficax sit nocendi illa insana lubido, in quibusdam verò tam subtiliter id administretur, ut fallere satagat hoc ipso quoque alios, nunquam non fraudes architectans. Sic, ut quædam repetamus in exempli vicem, in doloribus tensionem fibrarum nervearum acriorem; in impotentiâ impeditum affluxum spirituum ad partes genitales; in motibus convulsivis stupendis nervosi generis irritationem tensivam constantem vel interpolatam; in melancholiâ fixationem majorem spirituum; in contracturis ligamentorum exsiccationem, in singulis humorum vitalium deturpationem machinari & præstare ipsi perquam expeditum est,

Ponamus currum dæmonis operâ restare, nec moveri posse, uti non rarò observatum à fascino fuit, (nullâ in movendâ machinâ, vel trahente equo ad sensum præsente vel investigabili remorâ,) nullum dubium est, vel in rotis, vel in equis, motum illum præstantibus, culpam inferri, licet non advertendam sensibus, ipsis nihilominus equis ad extremum sudorem coactis, imò, quod *Ronsæus* factum à fascino perhibet, vel genitali ipso mirè intorto, unde summus dolor & anxietas consurgit necessariò. Eundem in modum in machinâ humani corporis se res habet. Cujuscunque visceris actio læsa est, illius velut habenas vel nervos, vel concurrentem necessariò tonum læsum & tantum non corruptum esse, colligendum est.

Causa ipsa interna & effectus quoque est naturalis, exterior in corpus agens & dirigens non est naturalis, sed sublimior, Dæmoni imputanda, siquidem à naturâ sibi relictâ non expectari idem soleat vel possit. Latet anguis in herbâ, unde cauto opus est, licet, quod diximus, & sensibus id palpare sæpe liceat.

Neque tamen absolutè valet, solùm dispositos & aptos inferri morbos à fascino, quod ipsum dubios reddere posset eosdem magis, sed potius pervertit opum naturalium vim dæmon hoc ipso, ut qui anteà sanguineo, læto ingenio gaudebat, totus à se diversus appareat, sibi dissimilis, ne plura laudemus, facilè ex inferiùs dicendis colligenda.

CAPUT III.

Morbos à fascino signant phænomena ultra sphæram naturæ transcendentia.

DIgestis causis morborum à fascino oriundorum tractatio de SIGNIS tramite recto incedit, quibus iidem dignosci abso-

absolutè, diagnostica vocant, & respectivè quoad prognostica queunt.

Hæc difficultate non carent, cum mille formarum proteus naturalibus causis sese sæpè immisceat, iisque utatur, ut non facilè videatur primâ fronte discernere, quid à causis naturalibus, quid ab ipso dæmone profectum sit, multò minus, qualia omina inde sint capienda, unde etiam sunt, qui negant, dari aliquod morborum à fascino signum pathognomonicum. Difficultate interim hâc non deterritis Medicis, fas est signa ista accuratè examinare, ne vel naturæ debilitate evenientem morbum pro dæmoniaco habeamus, nec à fascino ortum vice versâ pro naturali venditemus.

Si ullibi igitur, sanè hîc distinctio locum habet inter signa communia, & propria seu distinctiva. Illa non sufficiunt omninò, ita ut, instar regulæ, quamdiu in morbo quocunque signa adsunt communia, qualia quidem in aliis quoquè per naturam eveniunt, tamdiu ille ipse pro naturali sit habendus, id quod ad omnes signorum fontes applicare integrum & fas est.

Sic quamdiu ESSENTIALITER INHÆRENTIA cujuscunque morbi, vel symptomatis invenit Medicus, v. g. intemperiem, vitiosam conformationem, vel hiatum manifestum, aliaque formalem rationem absolventia, illa meritò ex suo æstimat genio, taliaque judicat, qualia invenit. Par ratio est ESSENTIALITER CONSEQUENTIUM, seu symptomatum aliorum secundariorum, quæ velut inconveniente uno posito ex necessitate consequuntur, sive in *actionibus læsis*, quorsum inprimis spectant dolores punctorii graviores, item convulsiones, contracturæ &c. sive in *excretis*, sive in *qualitatibus mutatis*.

Par ratio est CAUSARUM. Quamdiu hæ è fontibus suis scaturiunt, ut inter causam & causatum certa sit relatio, quæcunque producta ad ordinem hunc naturalem sunt reducenda, modò sufficiant & paria sint utraque inter se comparata, etiam ratione temporis. Sic quando generosa reme-

dia non juvant, symptomata ingravescunt, & sine causâ manifestâ desubitò ingruunt, ad præsentiam sagæ extemplò augeantur anxietas, dolores, clamores & similia, confirmant hæc ipsa fascinum.

Tacemus ANALOGISMUM, seu comparationem ægri ad ægrum, vel ad seipsum quoque, quod itidem satis est ad confirmandum, utrum morbus sit pro fascinato habendus, an non, prout id experientia uniuscujusque confirmaverit.

Nullum itaque pathognomonicum aliud signum superest, quàm illud unicum, an phænomena sese offerentia intra sphæram naturæ militent, an verò eandem superent, ita tamen ut accedat prudentia Medici hæc noscentis & distinguere apti. Quicunque nempè morbi vel symptomata intra naturæ terminos versantur, tum quoad ipsam formalem rationem, tum quoad causas, ex quibus oriri queant, illi pro naturalibus sunt habendi, non pro fascino seu supernaturalibus, etiamsi graves appareant satis; & contra ea, quicunque naturalem sphæram supergrediuntur, ad hos referendi, modò non error committatur in diagnosi circumstantiarum, de quo mox agemus.

Sic certissima morbi à fascino & veneficio illati signa pluribus historiis confirmat *Sennertus lib. VI. prax. part. 9. cap. 3. p. 391. seqq.* si acus, cultri, ligna, cera, capilli & similia artificiosa, vel alia, quæ in corpore humano generari non possint, vel per vomitum vel per alvum ipsosque tumores & ulcera excernantur, aut extrahantur. De iisdem signis videri meretur *Drawizius de Scorbut. p. 90. & seqq.* ubi & aliquot historias recenset huc pertinentes. Exemplum, præter jam allata, cujusdam fœminæ refert *Anton. Beniven. de abdit. morbor. & sanat. causis cap. 8* quæ longiores & recurvos clavos, æneasque acus unà cum cerâ & capillis in globum mixtis evomuit: & novissimè jentaculi frustum tantæ magnitudinis, ut devorare integrum nullus potuisset.

Seorsim verò præstigium deprehenditur, cùm effectus non oritur à motu locali & superat causarum naturalium appli-

pli-

plicatarum activitatem, idque tantò magis, cum statim evanescunt visa de portentosis quibusdam è corpore rejectionibus, atque adeò circa morbos evenientia ordinariis metiri non licet regulis.

Obsessionis diabolicæ signa certa & indubitata ex collatione virium naturæ seu hominis quoad animum & corpus eruuntur. Quoad animum quidem, si intellectus & voluntas ferantur supra hominum captum, ut si peregrinis linguis loquatur, quas non didicit, æger, vel iisdem effata rudis aliàs intelligat, idque tantò magis, quò artificium majus accedit, ut si versus compingat & recitet.

Licet enim sint, qui idem per naturam fieri posse rentur, reverà tamen id sphæram naturæ superat, & cum miraculosa illa linguarum cognitio hodiè cessarit, vel saltim, quæ à Spiritu sancto est, non nisi in divinas laudes & hominum salutem feratur, si, citra hunc characterem, cœteris paribus, audiantur hæc talia, dæmonis id astutiæ & concursui adscribimus. Plura hanc in rem videri possunt apud *Codronchium l.3. de morb. Venef. c. 13.* & passim, *Hildesheim. Spicileg. affect. cap. 10. p. 782.* ubi & plura habentur.

Idem valet de rebus absconditis, vel præsentibus, vel præteritis, quæ per humanam solertiam scire non datur, ut si occulta aliàs & non nisi huic illi, saltim non personæ edicenti cognita prius, nec sensibus hausta proferantur. Per naturam enim nihil est in intellectu, quod non prius fuerit in sensu, saltim latius, ita ut liber inveniendi, illustrandi quin & fingendi ex cognitis illis intellectui maneat locus.

Nec obstat, occultare se sæpe dæmonem, nec morbos dæmoniacos tales æque statim patere; idem enim & de aliis gravioribus sæpè valet. Opus ergò est tantò majori *ἀκριβείᾳ*, ne fallamur, sed tamdiu in viâ regiâ procedamus, quousque non alium tramitem sequi cogit necessitas.

Ut hæc illustremus specialibus quibusdam exemplis, frequentissima occurrit *impotentia* à fascino, quam arbitrari licet, si quis vegetus aliàs & juvenis nullo prægresso morbo,

nullo odio vel averſatione, (quorſum aliàs *Borellus Cent. 4. Obſerv. 65.* ligationes haſce referre ſatagit unicè, negans concurſum Dæmonis,) nullâ causâ manifeſtâ, ſentiat ſe ſimul & ſemel defraudari ſuo genio, emori partem & funerari veneri aptam, imò & anxietatem ſæpè conjungi non levem, idque primâ vice, fruſtraneo omni conatu. Quis non agnoſcit ſubeſſe maleficium, & hæc ſphæram naturæ ordinariam tranſcendere?

Idem applicare licebit facilè ad *maciem, convulſiones epilepticas*, & alia. Licet verò difficilius ſæpe hæc cauſa eruatur à priori, ita ut pro naturali habeatur morbo, ubi nihilominus dæmon ſubeſt; præſtat tamen, nil temerè aſſeverare, vel in caſu dubio flectere huc animum, non deflectere, ut uno oculo morbum, quà talem, altero ſublimiorem illam cauſam attendamus. Facit huc tum juvantium & nocentium notio, & quod aliàs de morbum ſimulantibus prædicari ſolet, ſi non concordent ſibi invicem ſigna, ſed diſtent; ita tamen ut conjunctim & collectivè, omnibus & ſingulis probe examinatis, demum pronunciemus, morbum eſſe à faſcino. Alia enim & hîc ſunt ſigna proximius, alia remotius id ſignificantia.

Quod ſi & PROGNOSIN generalem conſiderare lubido ſit, moderantur eandem in genere collatio & proportio inter lædens & læſum, ut quò magis à ſtatu naturali ſunt remota phænomena, eò periculoſior & gravior morbus ſit habendus. Sic macies ad extremum gradum maraſmi deducta reſtitui renuit. Vitales actiones magis læſæ gravius affligunt, animales illarum intuitu mitius habent, nec periculoſæ æquè ſunt, licet videantur. Impotentia reſtituitur ſæpe. Reliqua ex ſuis modulis judicanda quoque. Sæpè verò majorem incutit metum dæmon, quàm eventus hinc teſtatur. Dæmoniaci morbi utplurimum longiores eſſe conſveverunt, quandoque & recidivant, ſtato tempore redeunte melancholiâ, anxietate, delirio.

Neque opus eſt DIFFERENTIAS attexere genericas, quippe quæ facilè eruuntur ex ipſis phænomenis probè conſide-

ſideratis. Alii tamen primarii ſunt, alii comitati, ſeu reliquis juncti, qui partim naturales ſunt, partim dæmoniaci, in partem cauſæ ſe vocante dæmone, unde facilius reſtituuntur, uti recentes omnes magis ſunt curabiles. Quando verò diuturnâ morâ principia vitalia deturpata magis ſunt, minus ſperandum eſt de perfectâ ſanitate, unde ſæpe συναποθνήσκουσι.

Caput IV.

Non omnes morbos graviores pro faſcino habendos.

UT nec nulli, ſic nec omnes morbi à faſcino ſunt derivandi. Vulgi ea conſvetudo eſt, ſive gravior paulò morbus incutiat, ſeu longius duret, etiam neglectis convenientibus remediis, non cœlum reſpicere & iratam vel caſtigantem Numinis manum, ſed dæmoni acceptam ferre cladem. Idque quotidiana probant ſatis exempla. Dari enim complures morbos, quorum cauſæ & remedia non æque ſtatim obvia ſunt, & exin à multis pro faſcino haberi, nemo neſcit.

Exemplo ſit melancholia, affectus graviſſimus & moleſtiſſimus, cujus ſoboles ſolet eſſe phantaſtica quædam perſvaſio cum vehementi triſtitiâ & animi mœrore, qui non rarò ægros adeò torquet, ut animam tantum non extorqueat, à cauſis tamen naturalibus ſæpe producta. Hinc citari hoc loco meretur locus *Ebuſinæ l. 3. fen. 1. Tr. 4. c. 18. p. m. 376.* ubi, quibusdam medicis, *ait*, viſum eſt, melancholiam fieri à dæmone; ſed nos non curamus, in naturâ occupati, an id fiat à dæmone, an non, certi, ſi fiat à dæmone, induci ita, ut immutet temperiem in atrabilariam, & hæc ſit cauſa hinc melancholiæ. Quo ipſo loco non tam negat eandem à faſcino induci, quàm ſtatuit, quod & nos jam innuimus, fieri id effectu naturali, nec temerè quamvis melancholiam pro dæmoniacâ habendam. Maniaci quoque ſæpe habentur vulgò pro obſeſſis à dæmone, epilepſiæ graviores pro dæmoniacis, paralyſis item

cru-

crurum & brachiorum, macies corporis, sterilitas utriusq; sexûs, inprimis verò convulsio & contractio mirè invadens ægrotos, ita ut adstantes sæpius existiment, à veneficiis per incantationem hunc morbum fuisse conciliatum decumbentibus. Singula tamen hæc, ne plures laudemus ejusdem commatis, naturales omninò agnoscunt causas utplurimum, & facilè confunduntur cum dæmoniacis.

Neque id novum vel hodiè demum fieri cœptum est, antiquissimus ille mos est, dudum *Hippocrati* nostro culpandus visus. Hic quippe *l. de morb. sacro c. 1. & 2.* ubi speciatim epilepsiam huic ordini eximit, tres potissimum rationes adducit, quare morbi, ad naturales causas referendi, pro fascinatis vel dæmoniacis habeantur, primò ἀπειρίαν, *experientiæ defectum*. Ut pueris omnia nova sunt; ita & qui hos illos graviores casus, non æque patentes ignaris, non viderunt. 2. θαυμασιότητα, *admirationem* ob miros casus, versiones & circuitus morbi, quo insolitum quid præ se ferunt graviores, rapiunt in admirationem, ut præ stupore desperent de cognitione vel remedio. Tertiam causam adlegat ἀμηχανίαν, *consilii & mentis inopiam*, indeque ortum prætextum, imò superstitionem, unde in absurda ferantur & salvare famam Medici, seu empirici potius tales satagant, sive evadat æger, augendo ipsam, sive moriatur, ut aliquid egisse videantur & exculpent ignorantiam.

Cavendum sanè est, ne Medici prudentiâ minores sint præ vulgo & in devia adigantur, ubi via tuta & manifesta est, vel alia saltem. Μηδὲν εἰκῇ, μηδὲν ὑπερορᾶν Hippocraticum etiam hîc valet, *nil temerè affirmandum, nihil prætervidendum*. Ausim dicere, hanc sæpenumerò causam esse, quare morbi isti minus sanentur, qui sanari tamen potuissent, inprimis, si condescendant ægrotis Medici, & à fascino esse morbum concedant, qui nihil minus quàm talis est. Hinc in absurda feruntur ipsi, relictâ morborum panaceâ medendi methodo, & andabatarum more hinc depugnantes occasionem præbent ægris jam dum in deteriora inclinantibus, ut satagant, flectere si nequeant superos, acherunta movere. Itur

hinc

hinc ad ſagas, carnifices, agyrtas & nullos non ſe profitentes medicos, relictis quos conſulere intererat, imò ne fidem merentibus ullam, quicquid edicant.

Ante paucos annos mortuus eſt machæropœus quidam, temperamēti melancholici, qui à pluribus annis ſpontaneum quaſi carcerem domũ habuit ſuam, octodecim ad minimum, quod crederet ſe faſcinatum, omniaq; renueret remedia, pertæſus uſurpatorum & deſperans curari morbum magicum poſſe. Sentiebat ardorem intenſum in latere dextro, eâ regione quâ bilis decumbit & exoneratur in inteſtina. Putabat hunc carbonem eſſe vivum, quo torqueretur à fœminâ, quam maleficam induxiſſe malum firmiſſimè credebat, non minus ac in inguine quoque cruciatus repetentes ſæpius. Arguenti *Præſidi noſtro* bilem hanc eſſe acriorem, & acido confermentatam corroſivo, conſtanter renuit, nec vel educentia, vel temperantia, vel anodyna adſumſit ulla, quod perſvaſiſſet prius aliis, aliique viciſſim illis, à faſcino hæc oriri omnia. Tulit hos ergò cruciatus, pertulit citra remedium ipſe ſuum cor edens, anxietatibus & doloribus & inquietudine interpolatis, ſubinde novis accenſis facibus. Quod verò toties prædictum à *Præſide* fuerat, bilem eſſe in culpâ, ſurdo narratâ fabulâ, id poſt mortem apparuit ſatis, bile granulatâ penitus apparente & ultra tria millia granorum exhibente, & calculis cum pinguedine mirâ repertis in inguine, cujus rei teſtis eſt exceptione major, qui Anatomico cultro cadaver ſubjecit Excellentiſſimus *D. Faſchius*, h.t. Academiæ Rector Magnificus.

Mortuus tabe infans à faſcino laborare putatus, cum poſt mortem citius corruptionem minitaretur abdomen juſto elatius, habitus meritò fuit ex obſtructione vaſorum meſentericorum defunctus à *Præſide*, quam ſæpius curavit ſolis aperientibus ♂ialibus, humectantibus & ⦶ſis, nominatim ℞*â* ♂ *aperit.* & *arcan. duplic.*

Laboraverat tumore in ſcapulâ rebelli puella 16. annorum, conſultus *idem κακοήθειαν* agnoſcens diſſvaſit apertionem facto prognoſtico, æmulari cancrum occultum ejusmodi

tumores, & si aperiantur, moriendum esse, tolerabili cœteroqui malo, aliisque corrigendo. Nihilominus ab empirico apertus idem, nil nisi sanguinem & ichorem fudit, indies incrementa capiens. Mortuâ tandem in viâ, reduce à carnifice, sentiunt sonum quendam parentes, & aspides nescio quas residentes in tumore sibi fingunt. Factâ inspectione & apertione ulteriori sola fermentatio ichorum soni illius causa patuit.

Hinc non ita pridem de consimili tumore duro & magno, circa sinistrum thoracis latus, ortâ suspicione fascini, quæsita inclyta facultas Medica hujus loci respondit, daß die angeführte Umstände zur probation einer Zauberey nicht hinlänglich/ sondern vielmehr die erzehlte Zufälle / so der patient erduldet/ allein ex causis naturalibus herrühren können. Rationes decidendi fuêre additæ quoque, quod ejusmodi tumores mali moris & rebelles non rarò in scorbuticis fuerint observati, dolores ab humoribus acribus corrosivis orti, & ab intempestivâ apertione tumores indies in deteriorem statum ruant, & quicquid occurrat circumstantiarum ex naturalibus causis deduci possit, inprimis verò quod nihil inventum fuerit ultra sphæram naturæ transcendens vel insolitum.

Et talia toto die obveniunt alia quoque. Visi sunt à vermibus mirè torti, quale exemplum in viciniâ contigisse meminimus, ubi præ anxietate spasmodicâ sæpe capite insistere coacta fuit fœmina, inventis post mortem lumbricis pluribus, qui per intestina exesa in cavitatem abdominis eruperant, notante id *L. Marci*, Physico Waltershusano. Visi, qui in cavitate thoracis aliquid vivi & instar vermis repentis, qui cor ipsum eroderet, conceperunt, unicè id à fascino derivantes. Post mortem abscessus repertus docuit satis, materiæ purulentæ illum fuisse motum, quod itidem laudatissimus *D. Faschius* observavit.

Dignissimus locus est, qui hîc inseratur, *Gassendi l. 1. de vit. Peireskii p. 12.* ubi, cum memorasset, ab anu maleficâ ingrediente per fascinum tum matri ademptam vocem & infanti

bime-

bimeſtri ploratum, tum depreſſum utrique caput in alterum humerum, eâ rigiditate, ut flecti non poſſet, addit ſequentia: Utcunque Optimus Deus innocentes infantulos malitiæ cacodæmonum permittere poſſit; utcunque ipſi ad ea officia, & ad obſequendum miſellis quibusdam aniculis ſe comparent: compertum eſt tamen magnam eorum partem, quæ commemorantur, fabuloſam eſſe, aut non alio certè niti fundamento, quàm minus ſolitis quorundam morborum ſymptomatibus, quibus ſunt infantes obnoxii.

Meritò hinc morem hunc vulgi, quosvis morbos, quorum cauſas non ſatis aſſequitur, vel ſymptomata miratur, promiſcuè ad faſcina referentis, carpit *Anton. Prætorius* im Bericht von Zauberey und Zauberern *c. 9. p. 58.* Es iſt leider dahin kommen / ſo bald einem die Augen verdunckeln / der Bauch grimmet / die Finger ſchwären / die Füſſe geſchwellen / das Hertz zerſchmeltzet / die Seele ausfährt / oder das Vieh verdorret / verlahmet / verfället und ſtirbet: da rufft iederman / daß gehet nicht recht zu / dem iſt vergeben. Er hats am Apffel geſſen / er hat es vom Trunck bekommen. Da gedencket man weit umher / wo man geweſen / wer zu eſſen gegeben und zugetruncken habe / wer bey geſeſſen / wer angegriffen / und was mehr. Bald verdenckt einer dieſen / der andere jenen / hie redet man heimlich / da rufft man laut / der und der hats gethan. Alſo wird Leid mit Leid verſaltzen / und Jammer über Jammer angerichtet. Ach! das iſt zu viel / unrecht und leichtfertig gehandelt. Es gehören erfahrne Aertzte und Naturkündiger dazu / daß Kranckheiten / ſo von Gifft kommen / erkannt und von andern unterſchieden werden. Hæc ille.

Fiunt monſtra in Medicinâ toto die, quæ aliis non viſa ſatis hunc cenſum ſubeunt. Ac proinde id vulgo, quod plerumque, quæ quotidiè non occurrunt, ad faſcina refert, ſic argutanti condonatur; aſt docti ſic inferre promiſcuè, niſi evidentia ſigna contrarium ſuadeant, cavent.

CAPUT V.

Morbos à faſcino curari remediis naturalibus.

PRæternaturalis cauſa, à Dæmone profecta, uti ad Medicum minimè pertinet, ſic nec curatio, verba ſunt *Plateri lib. 1. prax. c. 3. p. m. 106.* ubi de obſeſſione agit, quod & alibi, & nominatim de ligatione à faſcino agens, repetit, non Medici eſſe illam ſolvere aſſerens. Aſt nunquam deſinit ſubjectum Medicinæ eſſe corpus humanum, etiamſi à Dæmone obſideatur actu, vel ab eodem quomodocunque à ſtatu naturali læſum fuerit.

Spiritus ipſe eſt, ἀπαθὴς, corpori verò morbum ſine medio naturali inducere verum nequit, quod digeſſimus ſatis. An putabimus ergò, quod impium eſt ſtatuere, Deum O.M. liberaliorem eſſe in infligendo morbos, quàm ſanando? Uni malo mille oppoſuit remedia. Quandoquidem ergò corporis naturalis, quod diximus modò, fit vel facta eſt læſio, meritò etiam naturalibus remediis ſuus eſt locus.

Duo genuina conceſſa morborum horum ſunt remedia, preces & medicamenta; Spurium & pejus morbo, aliquando malè quæſitum, dæmonis obſequioſa curatio, magica uno verbo.

Preces divinum ſunt remedium, & ægro & Medico unicè commendandum.

Ni Deus adfuerit, viresq; infuderit herbis,
Nil Tibi diptamnus, nil panacéa juvat.

O quàm piè *Hippocrates* noſter, (qui locus auro dignus & inter reliqua ſcripta præcipuus eſt,) τὸ εὔχεσθαι, *ſcribit*, πρέπον, καὶ λίην ἐστὶν ἀγαθόν. *Orare decorum & valdè bonum eſt, lib. de inſomn. c. 2. t. 12.* Imò liceat nobis & alium locum de precibus elegantiſſimum ab ethnico mutuari, qui extat apud *Xenophontem l. 1. de pæd. Cyri p. 21.* ubi Cyrus diſſerit egregiè: 1. rebus ſecun-

cundis maximè Deum esse implorandum, (multò magis verò adversis, & hoc loco misero, morboso statu;) 2. manus admoventem implorare divinam opem oportere indigum. 3. auxilium Dei diligentiam humanam non tollere, unde absurdum addit esse, petere, ut ager fructum ferat, semente non facto. Deus per media agit, licet pro infinitâ omnipotentiâ solo nutu, sine ullo medio, agere possit.

Cur ergo negligamus divinam manum, in medicaminibus repositam, & solis exorcistis v.g. obsessos committamus? Cur pro κεκρατημένοις ægros relinquemus, denegatâ omni ope, sicque ad veneficas sæpè occasionem subministrantes ut convertantur? Ἄρχων τῶν σωμάτων, *imperator corporis* est Medicus, elogio *Philosophorum* coryphæi, non diabolus. Excutere ergò & ab infernali hoste illata ipsi à Deo demandatum est, & naturæ & Dei summi ministro. Hinc testatur experientia sæpiùs, curari feliciter morbos à fascino, modò audentiùs contra eat Medicus, jure suo utens, quod nullum habet in pium Diabolus.

Laudandum hanc in rem illustre exemplum est, quod memorat *Erasmus Declamat. de laude medicin. Tom. 1. oper. p. m. 456.* ubi, præmissis huc facientibus aliis, Panaceum, *ait*, celeberrimi nominis Medicum, adolescens colui, is, me teste, quendam restituit, nomine Phlyarium, patriâ Spoletanum, qui ex vermibus in novum maniæ genus inciderat, ita ut in morbo teutonicè loqueretur, quod (uti constabat) nunquam sanus potuerat. Quis imperitus rei medicæ non hunc dæmoniacum vel dejerasset etiam? At is hominem facili paratoque remedio menti reddidit. Redditus sibi teutonicè nec loquebatur, nec intelligebat. Omittimus, quæ subjungit & alia elegantia. Reverà id supra sphæram naturæ, adeoque dæmoniacum fuit.

Neque tamen putandum est, quod innuere ibidem videtur, esse crassiores quosdam dæmones, qui medicam etiam opem sentiant. Satis est nidum extimulari, annuente votis Jehovâ. Piè *Paracelsus:* ideò creata est Medicina, ut super-

ſtitio devitetur, & Medicus pro illâ, & Deus ſolus Deus eſt, etiamſi orcus moveatur. *Fragm. l. de morb. ex incant. p. 139.* Præſtant ergò id arma Medicorum, ad indicationes, vi METHODI MEDENDI decenter erutas, directa, quas, de medicamentis contrà faſcina nos edocens, canoni ſequenti incluſit *D. Præſes*: Quæcunque vel principia vitalia tutantur, vel effectus naturalibus conformes ſpecificè tollunt, vel ſatanicam vim illudunt, faſcini ſunt antidota.

Accerſenda ergò & huc evacuantia & alterantia, interna & externa. PURGANTIA, tum ἄνω, tum κάτω operantia, & in morbis à faſcino remedia ſunt probatiſſima, ſive alvus fuerit obſtructa, ſeu per veneficium ingeſta in primis viis ſubſiſtant, ſeu ſaltim bilis aliique humores ibi corrupti hæreant. Hinc uti obſervatum eſt, à veneficis per vim infuſa nonnunquam quædam, nocendi & faſcinandi fine; ita his exturbandis unicè præſtitêre opem non rarò emetica. Sic *B. Michaelis* alicubi refert, ſe generoſum quendam nobilem, ex faſcino ſterilem, intra paucos dies feliciſſimè per vomitoria curaſſe, & vidiſſe tres vermes nigros cum magnâ venenatæ materiæ copiâ fuiſſe rejectos.

Idem valet de philtris, de maniâ & melancholiâ ſatanicâ, (probè tamen diſtinguendâ,) de obſeſſis & ſimilibus, quibus hoc ipſo vecte, non alio præſentius, mederi licet, unde *helleborus niger*, *♁iata* & *⊕ica*, imò & *aſarina* emetica, ut alia lenientia quoque & clyſteres ipſos non memoremus, huc eximiè faciunt.

DIAPHORETICA ut apta nata ſunt excutere peregrina μιάσματα, ſeri σῆψιν & ichoreſcentiam prohibere, liberamque ἄδηλον διαπνοὴν ex glandulis in poros cutaneos hiantibus præſtare; ſic inſigniſſimè proſunt in morbis à faſcino, nominatim in tumoribus, inflammationibus, doloribus, anxietatibus, aliisq; unde huc faciunt *rad. allii, ſuccisæ, herba paris, camphora, myrrha, infuſum ſanguin. aſin.* ℞a *bezoard.* ~ ⊖ ✱*ci, C.C. ebor.* ~ & ⊖ *volat. fulig. liquor. C.C. ſuccinatus*, ♁ *diaph. theriaca, mithridat. ruta* & ex his parata alia varia.

DIU-

Diuretica quin ipſa quoque apprimè opem ferunt, ſerum ſuperfluum ex alveis ſuis ad vias urinarias derivando, ejusque varia coagula, indeq; ortas obſtructiones tollendo. Hinc aperientia, ſalina, ſaponaria, ſpeciatim in macie, tumoribus ventris, iſchuriâ, impotentiâ ipsâ non ſunt de nihilo, v. g. ex *eryngio, filice, verbenâ*, ℞ ♂ *aperit. nephrit. Wedel. arcan. duplicat. arcan.* ♀*i*, ☿ ⊕*lat.* ♎ ⊖ *ſtriat.* ⊕*i philoſoph.* ⊕*i dulc.* ⊖ ⊡*e & ſuccini, ocul.* ♋, & cum his paratis.

Ipſa verò Alterantia ſpecifica varia quidem recenſentur apud Autores, optimè verò juxta dictam diviſionem patere poſſunt, oppoſita vel univerſali læſioni, vel effectibus determinatis. Cum enim vita & ſanitas radicentur in ſero & ſanguine, tanquam principiis vitalibus, & faſcina ad inſtar venenorum ſubruere eadam ſatagant, ſi non actuali veneno, conſimili tamen ſigillata charactere, meritò opponuntur hiſce bezoardica & balſamica, ſub diaphoreticis jam expoſita.

Talismodi polychreſta & pluribus ſymptomatibus ſatisfacientia ſunt cumprimis *viſcus colurnus, antirrhinum, ruta, filix, verbena, adianthum aureum*, & præ aliis *hypericum*, fuga dæmonum hinc dictum, omniaqꝫ exinde parata. Dilaudat id ipſum mirum quantum hunc in finem *Paracelſus l. 3. de reb. natural. c. 5. p. 1038. ſeqq.* & hinc quoque *Angelus Sala* ſtupendos effectus vidiſſe ſe refert *l. de eſſent. veget. c. 4. p. 7.* & de eodem inſignis ſive fabula ſive hiſtoria ex Hercule Saxoniâ citata videri meretur apud *Scipion. Mercur. de Obſtetr. l. 2. c. 38. pag. 551.*

Cumqꝫ balſamica ſit planta, ſi quæ alia, & ad maciem, impotentiam, dolores & inprimis melancholiam &c. ex cauſis manifeſtis eximiè conducat, præ aliis ad faſcina commendatur non immeritò; ſumenda tum in eſſentiâ balſamicâ, tum mixturâ l. c. *A. Salæ* laudata, bis in die, manè ante Solis ortum, & veſperi ante ſomnum, quod ſpeciatim commendant ſine dubio ideò, quod morbi ſeroſi & inter hos quoque faſcino debiti nocturno tempore magis ſoleant exacerbari. Faciunt huc quoque *corallia*, quorum Ram *Helmontius* multum

ſola-

solaminis attulisse testatur, *ess. ♀ii simpl. & comp.* ♒ & ⚗ *Heraclinum*, &c. *Os triquetrum* cranii humani, tum per se, tum combustum mirè laudatur.

Sin ad exempla morborum specialium devolvamur, in melancholiâ *ess. hyperici*, ♒ *⊖lis ✱ci*, *infusum sanguin. asini*, ℞ *smaragdi* prosunt. In impotentiâ *rot. stimul. Mynf.* non semel expertæ, *chocolada Inda*, *confect. alkermes*, *ess. satyr.* officium faciunt. *Helmontius lib. de lithiasi c. 8. § 25.* dilaudat cerevisiam, in quâ betula cocta. In doloribus *anodyna*; in motibus convulsivis *epileptica* activiora ex usu sunt, & sic quoq; idem valet de aliis.

Succenturiantur his TOPICA varia, causas morbificas inductas exturbantia. Inter appensa laudatur ☿*ius vivus*; *electrum immaturum Paracelsi*, intus & extus usurpatum, suis experimentis dilaudat *Helmont. l. de injacul. mod. p. 481.* Cynoglossum Dioscoridis superiori seculo expertos esse alexipharmacum præstantissimum contra fascinationes cives Genevæ refert *Saguyer schol. in pharmac. Fernel. p. 147.* sine dubio, vel emolliente vel anodynâ virtute, ipsoque tetro odore id præstante.

In BALNEIS, præter alia jam laudata communia, ex *rutâ, hyper. verben. abrot.* inprimis ad maciem commendantur ob abstersoriam virtutem sideritis & conyza coerulea, ruga vulgò dicta, groß und klein Beruff-Kraut/ quæ etiam nervina sunt, non minùs ac UNGUENTA & EMPLASTRA. Celeberrimum inter hæc est *unguentum de visco corylino Carrichteri*, quod *Heer. observ. 8. p. 128.* item *Horstius l. 11. observat. 16. p. m. 549.* commendat, ubi & alia egregia reperiuntur. Viscus sanè nervinus est itidem & emolliens. Ex emplastris instar omnium est *emplastrum fœtidum Mynsichti*. Ad quævis, ait *Autor*, maleficia experimentum est stupendum & quasi cœlitus demissum, super centrum enim, ubi cruciatus, persequendo positum, non tantùm maleficium ipsum, verùm etiam omnia phantasmata & incantationes sine superstitione & confestim fugat, propulsat atque debellat, sed internis non omissis.

Joh. Agricola in Chirurg. parv. tract. 5. p. m. 646. abscessibus vel tumoribus incantatione inductis imponere jubet excremen-

mentum proprium, hinc ſuſpendere id in veſicâ ſuillâ in fumum, & intra paucum tempus evaneſcere dolorem, quod ipſe fuit expertus. Nec inconvenientia ſunt ipſa SUFFIMENTA, diſſipandi, alterandi, demulcendi virtute conſpicua, tum ex dictis, tum ex aliis, quatenus ſale volatili oleoſo, in atomos infinitas per ignem redacto, partibus affectis ſuccurrunt.

Plura remedia, contra quoſcunque morbos veneficos, ſi quis ſcire anhelat, vid. *Barth. Carrichteri Herbar. tit.* Von gründlicher Heilung der Zäuberischen Schaden/ & *l.2. de ulceribus antiquis c.10. & ſeqq. Codronchium, Helmont. l.c.* &, qui inſtar omnium eſſe poteſt, *D. Frommannum tract. de faſcinat.* Exempla verò morborum ex faſcino curatorum plura memorant Autores varii, v.g. *Mart. Rul. Cent.3. obſerv.100. D. Schorerus in medic. peregrin. p.205. Thonerus lib.4. obſerv. medic.1.* & alii.

Pertinent huc remedia alia quoque licita pro faſcinis averruncandis, quæ nempe in illuſionem cedunt Satanæ ac contemptum. Superbiſſimus eſt ſpiritus dæmon, unde nihil minus ferre poteſt, quàm quæ in ejusdem ignominiam cedunt, vel precibus præviis forti animo opponuntur. Sic anu ſub faſcini adminiſtratione vapulante, apud *Gaſſendum l.c.* mater & infans faſcinati reſtituti ſunt, nullo alio quàm plagarum ſufficientium remedio. Sic allium & aſa fœtida latrinæ indita & cum fecibus incantati confermentata dicuntur ſtercoreum ſaporem incantanti inferre. Sic mictio per annulum ſponſalem huc referri poteſt, à ligato facienda, aliaque jam dicta, modò non ſuperſtitionis reatum præ ſe ferant. Neq; enim curatio MAGICA, etiamſi primâ fronte talis non videatur, ullum habet locum, unde non imitandæ hiſtoriæ hinc inde annotatæ, ubi ſagarum murmure ablati leguntur morbi à faſcino. Talia exempla recenſet *Caſp. Calder. de Hered. Tribun. medico magico ſ.11. art.1 p.68.* ubi & huc facientia plura præmittit.

Tale etiam relatu dignum exemplum contigit non ita pridem in pago Buchâ, præfecturæ Könizenſis in Comitatu Schwartzburgico, quod coronidis loco attexemus. Incolæ

ibidem, in variis mechanicis artificiis parandis celebris, Johannis Hoffmanni, annorum 40. vitæ integerrimæ, ædes catus niger, antea non visus, ante duos annos frequentavit, caseos, ova gallinacea & lac sæpè subducens, adeoque damno non levi paganum hunc afficiens, ut de remedio ei opponendo cogitare teneretur. Cum ergò aliquando hospitem hunc molestum in horto ædibus contiguo conspiceret, bombardæ explosione illum occidit. Projecturus eundem extra sepis oleas, nondum penitus mortui pedes decurtat, atque sic ejicit horto, quo loco sequenti die non repertus, nec fuit, qui amissum conquereretur. Elapso mense ingruente nocte domum ex agro repetens in prato prædio suo vicino catum eundem offendit, eumque sæpè verberibus petit, sed frustra, saltu ictum semper declinante. Postridiè ingentes dolores dextri oculi persentiscit, tertio die ob eorundem adauctas faces prodit in pagum, ubi tamen persistere non fuit integrum, examen enim vesparum dextro oculo subitò ingruit, quod impossibile fuit depellere. Celeri pede domum se confert, vespæ presso pede insequuntur in supremam usque contignationem. Dolores ingravescunt indies, ut per quatuordecim sæpe dies insomnes noctes ducere cogeretur, sequitur cæcitas per 32. hebdomades durans. Medicos consulit, sumtibus non parcens, sed frustrà; quotidiè spinas, stupas, pilos, grana milii ex oculo extraxit. Elapso hoc tempore cum malũ hoc sedem mutaret, & in sinistrum oculum consideret, evenit, ut tres ignotâ facie fœminæ ipsum inviserent, & iter ex Ægypto ad illum susceptum simulantes curam promitterent, modò de sostro convenirent. Promittit quinque imperiales, enumerant rem totam, ut gesta erat, & decoctis herbis aliquot visum perfectè restituunt, dimissæ hinc unde venerant.

De Diæta tandem non attinet seorsim plura dicere, conformandâ ad morborum proprium genium, unde hâc vice discursui huic finem imponimus.

Clarissimo Doctorando

S. P. D.

PRÆSES.

DE *divino in morbis* frequens occurrit tum apud medicos, tum alios quoque eruditos diſcurſus, non æquè tamen conſtat, vel ſingulis cordi eſt, quidnam per id ipſum innuatur.

Cum dulcius ex ipſo fonte bibantur aquæ, inexhauſtum verò ſuggerant divini *Hippocratis* ſcripta, fas eſt eundem velut primum autorem conſulere, &, quid ſubſit, ſciſcitari. Ita verò hic *l.* προγνωστικῶν *c.* 1. *t.* 14. ἅμα δὲ inquit, καὶ εἴτι θεῖον ἔνεστιν ἐν τοῖσι νούσοισι, καὶ τούτου τὴν πρόνοιαν ἐκμανθάνειν χρή. *Simul verò & ſi quid divi-*

ni in morbis ineſt, etiam hujus præ-notionem ediſcere oportet.

Non noſtrum eſt loculos excutere interpretum, vel acquieſcere communi quæ inoluit opinioni, per divinum in morbis intelligi morbos à faſcino. Repugnat id omninò & pietati divini ſenis, & textui.

Pietati quidem, argumento totius *libri de morbo ſacro*, ubi ſatis probat, quantum naturæ ſacerdos alienus ſit à ſuperſtitione, & poſito, magos mala & morbos inferre, id θεῖον, *divinum* nullo modo vocandum eſſe, *l.c.c.3.t.32.* Taceo, quæ ſobriè admodum de Dei puritate & bonitate addit.

Textui verò id contrarium eſt, ſi antecedentia & mentem luſtremus

mus *Coi*. Agens enim de prædictionum medicarum necessitate & excellentiâ, summam rei complexurus scribit, nosse oportere morborum naturas, ὁκόσον ὑπὲρ τὴν δύναμίν εἰσι τῶν σωμάτων, *quantum corporum vires excedunt*.

Regula hæc unica est & norma certissima omnis prognoseos, ex quâ tanquam ex tripode licet augurari, hunc evasurum, hunc moriturum; proportio, inquam, inter morbum & naturam, & vires utriusque inter se comparatæ.

Ast, cum in morbis aliquando contrarium eveniat, ut qui evasuri videbantur, fatis cedant, &, qui morituri prognostico relicti erant, evadant, tum alibi jam inculcat, 2. *aph.* 19. non omninò certas esse prædi-

ctiones in morbis acutis, tum τὸ θεῖον attendere hoc loco jubet.

Divinum ergò in morbis est, ex autoris mente, *si citrà regulam illam quidpiam eveniat*. Decumbit studiosus malignâ febri, adsunt convulsivi motus gravissimi, pulsus frequens, inordinatus & debilissimus, feces invitæ prodeunt, oculi feroces, natura prostrata, evadit tamen. Alius, febri malignâ itidem laborans, ad oblata benè habet, vires constant, pulsus bonus, urina bona, moritur tamen. Utrobique Dei digitum venerari fas est omnia ex artis legibus facienti.

Idque toto evenit die, cumprimis in morbis epidemiis, unde alterum, juxta *Hippocratem*, κειτήειον est divini in morbis, *cum plures indiffe-*

differenter morbo eodem corripiuntur, & biliosi & pituitosi, seu dispositi & indispositi, Tros Rutilusve fiet. *l. de morb. sacr. c.*5.*t.*13.*&* 14. Exemplo sit pestis, ubi divini hujus innumera contingunt exempla; ut adeò si non à priori, tamen ex post facto pateat satis, fatalem adfuisse horam, Dei hoc esse, Deoque debere adscribi unicè vitam & mortem.

Addi quinimò possunt huc alia quoque, *quæ in morbis contingunt omina sæpe*, sive per insomnia, sive per sonum fortiorem, & velut sublapsum domûs; sanè & illa divina sæpè sunt monita & ad divinum in morbis referri debent.

Quod verò magicos morbos attinet, quando *ultra naturæ vires absurda quædam se exerunt*, illa sanè

nè ad divinum in morbis nullo modo ſpectant, niſi eatenus velimus id, contra *Hippocratis* mentem, explicare, quod Deus permittat hæc talia dæmoni, ad nutum malefici hominis, ſed valdè ἀκύρως. Non divinum ſcilicet id eſt, ſed magicum, & diabolicum.

Sed, ne ultra propoſitum evagetur oratio, brevia hæc ſuffecerint ad explicandum τὸ θεῖον in morbis. Finio ergò, &, ut laudatiſſimis ſtudiis condigna præmia divinitus obtingant, gratulante & votivo animo precor. Dab. è muſéo 1682. Calend. Septembr.

F I N I S.